

ΘΟΔΩΡΗΣ
ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Γη της πικραμένης
Παναγιάς

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Γη της πικραμένης Παναγιάς**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Θοδωρής Παπαθεοδώρου
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Γιώργος Τσίρης
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΟΦΥΛΛΟΥ: Θάνος Κακολύρης
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Σπυριδούλα Βονίτση

© Θοδωρής Παπαθεοδώρου, 2024
© Φωτογραφιών εξωφύλλου: Liz Dalziel/Trevillion Images, Vadzim Mashkou/
Shutterstock, Tatrohra/ Shutterstock, Only background/Shutterstock, Goji/Shutterstock
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2024

Πρώτη έκδοση: Μάρτιος 2024, 8.000 αντίτυπα

ISBN 978-618-01-5582-2

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευσή του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε. | PSYCHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Από το 1979 Publishers since 1979

Έδρα: Head Office:

Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση 121, Τατοίου Str., 144 52 Metamorfossi, Greece

Βιβλιοπωλείο: Bookstore:

Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece

Τηλ.: 2102804800 | Tel.: 2102804800

e-mail: info@psychogios.gr
psychogios.gr

ΘΟΔΩΡΗΣ
ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Γη της πικραμένης
Παναγιάς

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

*Αμμόχωστος,
Τετάρτη 14 Αυγούστου 1974, ξημερώνοντας*

Οχι πάλι! Όχι πάλι, Παναγιά μου!»
 Δεν το φωνάζει το στόμα μου, η ψυχή μου το ουρλιάζει καθώς τρέχω με το χέρι σηκωμένο για να σφαλίζει τα ξεραμένα χείλη και τα δόντια μου που κροταλίζουν. Νομίζω πως τα σωθικά μου ανακατεύονται, χολή θαρρώ πως θα βγάλω, πικρή χολή σαν κι αυτή που γεύομαι κοντά ένα μήνα τώρα, από τότε που άρχισε η εισβολή. Τα πόδια μου βροντούν με πάταγο απάνω στα μωσαϊκά καθώς τρέχω, σάμπως για να γαντζωθούν και να με κρατήσουν ορθή, στ' αλήθεια δεν ξέρω πώς βασιτέμει και δε σωριάζομαι στον μακρύ διάδρομο. Δεξιά κι αριστερά μου πόρτες, άλλες κλειστές κι άλλες μισάνοιχτες, ούτε που θυμάμαι πόσες φορές τις έχω διαβεί, πότε με αγωνία, πότε με άχθος, πότε με θλίψη, μα τώρα δε σταματώ σε καμία, δεν μπορώ. Βόγκοι πόνου ακούγονται από κάποιες, νεκρική σιγή σε άλλες, μυρωδιά βρόμικου αίματος, άρρωστων χνότων και μπαγιατίκων απολυμαντικών απ' άκρη σ' άκρη, πνιγμονή μού φέρνουν, λιποθυμιά.

«Όχι πάλι... Όχι...» Αυτό ψελλίζω ξανά και ξανά, σάμπως και η επαναλαμβανόμενη άρνησή μου μπορεί να πάρει απ' τους ώμους μας τον σταυρό του μαρτυρίου που θα φορτωθούμε

δεύτερη φορά μέσα σε λίγες μέρες. «Μέχρι κι ο Υιός Σου μια φορά μονάχα τον σήκωσε, Παναγία μου. Εμείς γιατί...»

Πέφτω με δύναμη πάνω στη δίφυλλη πόρτα και βγαίνω στον καλοκαιρινό αέρα, ζεστό, μα μοσχοβολιστό από τους τριγυρινούς πορτοκαλεώνες και τα κοντινά περιβόλια του Τουμάζη. Ακόμη δεν έχει χαράξει η μέρα, σκοτεινά, ολοσκότεινα τριγύρω, καλύτερα, σάμπως τι απόμεινε να δω, χόρτασε το μάτι μου είκοσι μέρες ν' αντικρίζει μια έρημη πόλη, άδεια σπίτια και σωριασμένα χαλάσματα. Σκύβω στο σιδερένιο κάγκελο του μπαλκονιού κι ανασαίνω κοφτά, ασθματικά: με όση ανάσα μου έχει απομείνει.

Έφτασαν λίγα λόγια για να την κόψουν, να φράξουν το λαρύγγι μου, να πλακώσουν το στήθος μου σαν ταφόπετρα. Μια αντρική φωνή ήταν, μια φωνή που άκουσα πριν λίγο από το ανοιχτό ραδιόφωνο στην παλιά ρεσεψιόν, ανατριχιαστικά σοβαρή και στομφώδης. Μια φωνή που είχα ν' ακούσω από το πολεμικό ανακοινωθέν στις 20 Ιουλίου, εκείνο το μαύρο πρωινό που πάτησαν οι Τούρκοι το νησί μας, τότε που αρχίνησε η ατέλειωτη κατεβασιά μας στην κόλαση.

«Τόσος πόνος από τότε...» μονολογώ και σκουπίζω τα βουρκωμένα μάτια μου. «Τόση οδύνη...»

Κάπως συνέρχομαι με τις απανωτές ανάσες, αφουγκράζομαι γύρω, κοιτάω τον ουρανό προς τη μεριά του κάμπου της Μεσαορίας, κείθε που έφτανε ο χαλασμός μουγκρίζοντας στον αέρα: τα αεροπλάνα τους, οι σφαίρες τους, οι βόμβες τους. Αδειανός στέκει τώρα, μονάχα αστέρια κεντημένος και κάτωθέ του η πλάση σιωπηλή. Μεσ σε τούτη την ειρηνική νυχτιά, σαν περιγέλασμα μου φαίνεται η φωνή που άκουσα πριν λίγο. Μα δεν πρέπει να πλανεύομαι και να εφησυχάζω, δε λάθεψα, την άκουσα καθαρά, αλίμονό μας, αυτή είναι η μαύρη αλήθεια. Την ξεστόμισαν τα πομπώδη λόγια στο πολεμικό ανακοινωθέν, λόγια που, παρά τον στόμφο τους, δεν κατάφεραν

να κρύψουν τον φόβο και την αγωνία, λόγια που υπόσχονταν μόνο αίμα, φωτιά και χαλασμό: *Από το μεσονύκτιον τουρκικαί δυνάμεις, άνευ προειδοποιήσεως, υπούλως και ανάνδρως, προσβάλλουν εκ νέου διά πυροβόλων και αεροσκαφών την ελευθέραν Κύπρον [...] Αι ημέτεραι δυνάμεις αμύνονται σθεναρώς...*

«Ο άντρας μου... Τα παιδάκια μου...» μονολογώ τρεμουλιαστά και κοιτάω ασυναίσθητα προς τη μεριά της Χρυσής Ακτής, προς την οδό Κολόμβου που είναι το σπίτι μας.

Να φύγω, να τρέξω, να προλάβω, να τους ειδοποιήσω, να φυλαχτούν, να μην πιαστούν μονάχοι τους στον χαλασμό αν έρθουν πάλι τα καταραμένα αεροπλάνα, αυτή η σκέψη φουτώνει τον νου μου και τραβιέμαι απότομα απ' το κάγκελο.

Μα την άλλη στιγμή στέκω ακίνητη. Μαρμαρωμένη.

Ποιους να ειδοποιήσω; Πώς να τους ανταμώσω;

Ο Σάββας μου όλη τη νύχτα θα την περνούσε στο στρατόπεδο του Καράολου, πέρα απ' το Σουριτσι, το φρουριο της παλιάς πόλης που έχουν ταμπουρωθεί οι Τούρκοι αξιωματικοί και οι Τουρκοκύπριοι φονιάδες της ΤΜΤ*. Όπλο να βαστάξει ο ίδιος αδύνατο, από τη μία εξαιτίας του χωλού του ποδιού, από την άλλη γιατί το είχε ορκιστεί μετά απ' όσα είχαν συμβεί το 1957. Μα ν' αγωνιστεί για την πατρίδα θέλει, μιλάει φαρσί τα εγγλέζικα και τα τουρκικά κι έτσι κάμει τον διερμηνέα στον Ελλαδίτη ταγματάρχη του στρατοπέδου. Λόγω της δουλειάς στο μαγαζί και την αποθήκη μας, πηγαίνει μόνο τα βράδια να προσφέρει, με το πρώτο σκοτάδι βρίσκεται στο στρατόπεδο και φεύγει μετά την πρωινή αναφορά.

* Τουρκοκυπριακή παραστρατιωτική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1958 από τον Ραούφ Ντενκτάς και τον Τούρκο συνταγματάρχη Ριζά Βουρουσκάν του Τμήματος Ειδικού Πολέμου του τουρκικού στρατού. Περισσότερα για την «πλούσια» δράση της θα αναφερθούν σε σχετική σημείωση παρακάτω.

Ο Κωστής, ο Γιαννάκης κι ο Θανασάκης μου φωλιάζουν τις νύχτες που λείπω στα κατηχητικά πίσω από τον Αϊ-Νικόλα μαζί με όσα παιδιά έχουν απομείνει στην πόλη. Εκεί είναι πιο σίγουρα με τους ΟΗΕδες και τους ξένους δημοσιογράφους που μένουν στο κοντινό «Famagusta Palace» κι ο πατερ-Βαρνάβας με την πρεσβυτέρα του κατέχουν πώς να τα φροντίσουν και να τα γαληνέψουν, από τα χέρια τους έχει περάσει παιδομάνι και παιδομάνι απ' όλη την Αμμόχωστο. Παναπεί κανείς τους δεν είναι μονάχος κι απροστάτευτος, κάπως με ηρεμεί αυτή η σκέψη κι η καρδιά μου έρχεται λίγο λίγο στη θέση της.

«Μαρίτσα;»

Σιγαλόφωνη μα ανήσυχη η φωνή που ακούω πίσω μου. Δυο-τρία βήματα σερνάμενα κι έπειτα το χέρι του κυρίου Ζανέτου στον ώμο μου, διστακτικό, μα γνοιαστικό. Μένει για λίγο έτσι, σάμπως να προσπαθεί ν' αφουγκραστεί, να καταλάβει.

«Μα εσύ τρέμεις...» λέει στο τέλος, με την ανησυχία του να εκδηλώνεται φανερά. «Πήγαινε στο σπίτι σου, ξεκουράσου δυο-τρεις νύχτες, το έχεις ανάγκη, αν πέσεις κάτω, δε θα σταθείς χρήσιμη σε κανέναν».

«Δεν είναι η κούραση», ψελλίζω δίχως να γυρίσω.

«Ο Σάββας; Τα παιδιά;»

«Μέχρι το σουρούπο που έφυγα ήταν καλά, δόξα τω Θεώ».

«Τότε;» αναρωτιέται παραξενεμένος.

Δεν του απαντώ. Όχι με λόγια. Μόνο του νεύω προς τον ουρανό, στη μεριά του Τζιάος και του Άγιου Χαρίτωνα δείχνω. Δε χρειάζονται λόγια, μήτε εξηγήσεις. Καταλαβαίνει. Αμέσως καταλαβαίνει. Από εκεί έφτασαν στις 20 Ιουλίου τα αεροπλάνα που βομβάρδισαν το νοσοκομείο όπου εργαζόταν νυχθημερόν για δεκαπέντε χρόνια.

«Ήσυχα είναι, μην ταράζεσαι».

«Για πόσο; Για πόσο θα είναι ήσυχα;» τον ρωτάω, στρέφο-

μαι και τον κοιτώ. «Πόσο χρειάζονται για να έρθουν πάλι απ' τα τούρκικα παράλια; Δέκα λεπτά, είκοσι, τριάντα;»

«Έχουμε εκεχειρία, Μαρίτσα...»

«Είχαμε εκεχειρία και την Τρίτη στις 23 του Ιούλη. Μα εδώ ήσουν, είδες πως και τότε βομβάρδιζαν. Χώρια που μήτε εκεχειρία έχουμε πια, άκουσες το ραδιόφωνο από τη Λευκωσία, άκουσες την ανακοίνωση του ΡΙΚ*. Έχουμε πόλεμο ξανά... Πόλεμο...»

Κάμω ένα βήμα και γέρνω ολόκληρη πάνω του, από το σιδερένιο κάγκελο πιότερο παρηγορητική κι υποστηρικτική η αγκάλη αυτού του άντρα με το γλυκό, καθησυχαστικό βλέμμα και την τρυφερή, ευγενική λαλιά, είτε φοράει το καλό του κοστούμι είτε την ιατρική του ποδιά.

«Ανησυχείς για τους δικούς σου;»

«Ανησυχώ για όλους μας. Για όσους έχουμε απομείνει στην πόλη...» μουρμουρίζω με τη φωνή μου να σβήνει συντετριμμένη.

«Ο στρατός τους μόνο μια λωρίδα γης κατέχει κι απέχουν πενήντα χιλιόμετρα από δω, είμαστε μακριά», μου αποκρίνεται πασχίζοντας να με ηρεμήσει. «Έλα, έλα, πάμε στο γραφείο για λίγο να ησυχάσεις, μπορεί να είναι υπερβολές, δεν ακούσαμε και λίγες τις τελευταίες μέρες. Ίσως λάθεψαν εκεί στο ΡΙΚ, ίσως μεγαλοποίησαν ένα απλό επεισόδιο στη Λευκωσία, στο Κιόνελι ή στην Ομορφίτα**, κάτι συνηθισμένο τέλος πάντων».

* Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου. Οργανισμός ραδιοφώνου και, αργότερα, τηλεόρασης, πάντα υπό τον επίσημο έλεγχο του κράτους.

** Το Κιόνελι και η Ομορφίτα, Κιουτσούκ Καϊμακλί τουρκιστί, ήταν προάστια της Λευκωσίας στα βόρεια της πόλης, αμιγώς τουρκοκυπριακά. Το πρώτο ήταν η βάση της ΤΜΤ και της ΤΟΥΡΔΥΚ, στη δεύτερη δημιουργήσαν κρατητήρια βασανισμών οι Άγγλοι κατά τον Εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα 1955-1959.

Γυρνάμε πίσω στο κτίριο, περνάμε το λόμπι και τη ρεσεψιόν και μπαίνουμε στο ήσυχο γραφείο της Διεύθυνσης. Με καθίζει στην καρέκλα και φέρνει λίγο δροσερό νερό από το ψυγείο της μεγάλης κουζίνας που φυλάμε τα φάρμακα. Το πίνω αργά καθώς παρατηρώ στους τοίχους τις όμορφες εικόνες της Αμμοχώστου και τις τουριστικές ρεκλάμες, την αμμουδιά της Γλώσσας, τη θάλασσα του Φαλήρου, το νησάκι του Τζιέρι, το ολόλευκο «Ακταίον», την παραλία της Αλάσιας, φωτογραφίες των μεγάλων ξενοδοχείων, του «Constantia» και του «King George», εικόνες φωτεινές, λαμπερές, γιομάτες χαρά κι αισιοδοξία, εικόνες που τώρα, καθώς τις κοιτώ κι αναθυμούμαι, γίνονται καρφιά που μπήγονται στη σάρκα μου και στην καρδιά μου. Τα μάτια μου βουρκώνουν πάλι, ήρεμα κι άηχα μουσκεύουν απ' το βαρύ παραπρόνεμα.

«Ο χαμένος παράδεισος...» ψελλίζω ανοιγοκλείνοντας με κόπο τα ξασπρισμένα χείλη μου.

«Χαμένος»; Γιατί “χαμένος”; Εκεί στέκουν και το “Constantia” και το “King George”, ούτε μισή ώρα μακριά με το πόδι», αντιτείνει ο κύριος Ζανέτος, και, προς επίρρωση του λόγου του, απλώνει το χέρι του προς τη μεριά της παραλίας.

«Και το “Salaminia”;» τον ρωτώ σφουγγίζοντας τα μάτια μου. «Στέκει κι αυτό εκεί;»

Ήταν το μεγάλο ξενοδοχείο που βομβαρδίστηκε την Κυριακή στις 21 του Ιουλίου, το μισό γκρεμίστηκε κι έπεσε σαν χάριτινο, ερείπια γίνηκε, με ένα αποτρόπαιο λουλουδί να φυτρώνει καταμεσής στα χαλάσματά του. Το μισόγυμνο κορμί ενός νεαρού Ελληνοκύπριου που κρεμόταν άψυχο, σκαλωμένο στα κομμένα σίδερα και τους θρυμματισμένους τοίχους. Έτσι χτυπούσαν σε όλο το νησί και σε όλη την Αμμόχωστο, στα Βαρώσια*,

* Η νέα, παραλιακή πόλη στα ανατολικά της παλιάς, περιτειχισμένης Αμμοχώστου. Περιελάμβανε πολλές συνοικίες, κατοικούνταν αποκλειστι-

στον Άγιο Λουκά, στην Αγία Τριάδα, στον Άγιο Μέμνονα, τυφλά κι εκδικητικά, ακόμη και κτίσματα αμάχων και γυναικόπαιδων, ξενοδοχεία, σχολεία, νοσοκομεία παραδόθηκαν στο πυρ, τίποτα, μα τίποτα δεν έκοβε τη μανία των Τούρκων.

Ο κύριος Ζανέτος συλλογιέται για λίγο και σφίγγει τα χείλη του, μα κι ανοιχτά να τ' άφηνε τι μπορούσε να μου πει;

«Πήγαινε να ξεκουραστείς», με προτρέπει εντέλει ο αρχίατρος αλλάζοντας απότομα κουβέντα. «Κάθε βράδυ είσαι εδώ. Πόσο θ' αντέξεις;»

«Όσο χρειαστεί».

«Πήγαινε να ξεκουραστείς», επαναλαμβάνει επιτακτικά, απ' τις σπάνιες φορές που γίνεται αυστηρός και μόνο όταν είναι απολύτως απαραίτητο, σε περιπτώσεις σοβαρών ασθενειών που δε σηκώνουν περιττές κουβέντες και χρυσωμένες ευγένειες.

«Έχω να μοιράσω τα πρωινά φάρμακα», του αποκρίνομαι και σηκώνομαι απ' την καρέκλα. «Εξάλλου το είπες κι εσύ πριν, ίσως είναι υπερβολές, λάθη ή προπαγάνδα, την προηγούμενη φορά το ΠΙΚ μιλούσε για τουρκικές ασκήσεις, κι αυτοί πατούσαν ήδη το νησί και χτυπούσαν αλύπητα με τα κανόνια τους».

«Το πρώτο θύμα σε κάθε πόλεμο είναι η αλήθεια...»

«Αυτό ελπίζω... Η αλήθεια να είναι το πρώτο και το μόνο θύμα...» σχολιάζω κάπως αναθαρρημένη από το ανώδυνο πέραςμα της ώρας.

Κοιτάζω το ρολόι μου, έχουν ήδη διαβεί πέντε ώρες από το μεσονύχτι και δύο από τη στιγμή της ανακοίνωσης κι ακόμη η σιγαλιά στέκει απλωμένη πάνω απ' την πόλη. Σφίγγω τη ζώνη

κά από Ελληνοκύπριους και ήταν η πλέον ανεπτυγμένη περιοχή με πολλά εμπορικά καταστήματα και πολυτελή ξενοδοχεία. Τα Βαρώσια τα κατέλαβε ο τουρκικός στρατός το 1974, απαγόρευσε την είσοδο σε όλους και τα μετέτρεψε σε πόλη-φάντασμα.

της λευκής ποδιάς μου και κινώ. Ακούω τη φωνή του καθώς βγαίνω από το γραφείο: «Μετά τη διανομή των φαρμάκων όμως να φύγεις, Μαρίτσα, να πας στο σπίτι σου».

Κατανεύω κι ας μη με βλέπει. Προχωρώ στον διάδρομο, βγαίνω πάλι στο λόμπι και τραβώ για τις κουζίνες και τα μεγάλα ψυγεία που δε φυλάγουν πια τρόφιμα για το πρωινό των τουριστών, μα φάρμακα και νοσοκομειακά υλικά για τους τραυματίες.

Όταν πριν τρεις βδομάδες οι Τούρκοι βομβάρδισαν τον αστυνομικό σταθμό, βομβαρδίστηκε μαζί και το αντικρινό νοσοκομείο μας. Το χτύπησαν με βόμβες από αέρος και με όλμους από τον κοντινό προμαχώνα Ραβέλιν του τείχους της παλιάς πόλης. Το γκαράζ των ασθενοφόρων, η μεγάλη αποθήκη και μία πτέρυγά του υπέστησαν σοβαρές ζημιές. Λόγω των καταστροφών και της επισφαλούς θέσης του αφού βρισκόταν ακριβώς απέναντι από το τουρκικό σχολείο και κοντά στον τουρκικό θύλακα, αποφασίστηκε να εκκενωθεί. Μα αν δε βρισκόταν άμεσα άλλο μέρος, οι βαριά ασθενείς και οι τραυματίες από τις μάχες με τους Τουρκοκύπριους στους μαχαλάδες Μπαϊκάλ και Σακάρια θα απέμεναν στο έλεος του Θεού.

Ξεχύθηκαν τότε στην πόλη ο αρχίατρος κι όλοι οι γιατροί να γυρέσουν βοήθεια και καταφύγιο για τους ασθενείς τους, πρώτα στους ΟΗΕδες, κι ύστερα στην κοντινή αγγλική βάση της Δεκέλειας, πουθενά όμως δε βρήκαν ανταπόκριση, μισόλογα μόνο, αοριστολογίες και κούφιες υποσχέσεις. Τότε αποφάσισαν να επιτάξουν κάποιο από τα κλειστά, λόγω θέρους, σχολεία της πόλης και να απλώσουν όπως-όπως σεντόνια, κουβέρτες και στρώματα, έστω να έχουν οι λαβωμένοι μια σκέπη πάνω απ' τα κεφάλια τους, όσο τα είχαν ακόμη ζωντανά στους ώμους τους. Τα μεγάλα σχολεία και κτίρια, τα περιλαμπρα της Αμμοχώστου, το Ελληνικό Γυμνάσιο, η Βιβλιοθήκη και το Λύκειο Ελληνίδων αποκλείστηκαν εξοραχής, διότι

γειννιάζαν με τα τουρκοκρατούμενα τείχη κι ήταν επικίνδυνα. Επιλέχθηκε το δημοτικό σχολείο της συνοικίας του Σταυρού, μακριά από τις περιοχές των συγκρούσεων, μα αρκετά κοντά για να γίνεται γρήγορα η διακομιδή των τραυματιών.

Δε χρειάστηκε. Ο Ανδρέας Μάρκου, ο γνωστός σε όλη την Αμμόχωστο «Πίτσιλλος», παρουσιάστηκε αμέσως στην επιτροπή των γιατρών και έθεσε στη διάθεσή τους ολόκληρο το ξενοδοχείο του, που είχε μόλις ανοίξει τον προηγούμενο χρόνο. Μ' αυτή τη γενναιόψυχη και γενναιόδωρη προσφορά, αφού καμία αποζημίωση δε ζήτησε και κανέναν όρο δεν έθεσε, το Hotel Marcos, στο ύψωμα απέναντι από το σχολείο του Σταυρού, έγινε εκείνες τις φοβερές μέρες του Ιουλίου το πολεμικό νοσοκομείο της Αμμοχώστου. Μα τα σαράντα δωμάτιά του, αν και πλήρως εξοπλισμένα κι έτοιμα, πολύ γρήγορα αποδείχθηκαν ολίγα για τους τραυματίες που συνέχιζαν να καταφθάνουν, παρά την εύθραυστη, και εν πολλοίς επίπλαστη, εκκεχειρία.

Τις επόμενες ώρες, τις επόμενες μέρες, γέμισαν τα γραφεία, γέμισαν οι ιματιοθήκες, γέμισε το λόμπι, ακόμη και το εστιατόριο, στρώματα και κουβέρτες απλώθηκαν παντού και πρόχειρα χειρουργεία στήθηκαν στις υπόγειες αποθήκες που διέθεταν δικές τους γεννήτριες. Με τόσο αυξημένες ανάγκες, το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό δεν αρκούσε πλέον ούτε κατ' ελάχιστο. Έγινε τότε έκκληση μέσω των ενοριών για εθελοντική προσφορά, και δεκάδες γυναίκες παρουσιάστηκαν, όσες γνώριζαν στοιχειωδώς πρώτες βοήθειες ανέλαβαν ελαφρά νοσοκομειακά καθήκοντα, όσες όχι, επιφορτίστηκαν με την καθαριότητα, το μαγείρεμα και την απολύμανση χώρων και υλικών.

Ανάμεσα στις πρώτες κι εγώ, το ίδιο βράδυ που το έμαθα, το ίδιο βράδυ έτρεξα, στο Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου είχα παρακολουθήσει την προηγούμενη χρονιά μαθήματα πρώτων βοηθειών, όχι πως φανταζόμουν ποτέ ότι θα μου φαίνο-

νταν χρήσιμα σε πόλεμο, περισσότερο είχα πάει για να μπορώ να φροντίζω τα τρία αγρινάκια* μου, που συχνά έρχονταν σπίτι με ματωμένα γόνατα και ανοιγμένα κεφάλια.

Έχει πια ξημερώσει όταν τελειώνω τη διανομή και τη χορήγηση των φαρμάκων στον όροφό μου κι έχω ξετελέσει, αφού τα υπόλοιπα, οι καθαρισμοί των πληγών και οι αλλαγές των τραυμάτων απαιτούν μυαλά σπουδαγμένα και χέρια έμπειρα. Όλη τούτη την ώρα που τριγυρούσα στα δωμάτια κι έβλεπα κάποιους να χαροπαλεύουν γιομάτοι αγωνία, άλλους να πονάνε φριχτά και να παραδέχονται στα μουσκεμένα σεντόνια τους, μερικούς παραιτημένους να περιμένουν τη γιατρεία ή το τέλος τους, και κάποιους λίγους τυχερούς να κοιμούνται ησυχασμένοι απ' τα αναλγητικά και τα βαρβιτουρικά, ο αλαφιασμένος νους μου είχε πάψει να συλλογιέται όσα είχε ακούσει στο ραδιόφωνο. Είχα συγκεντρωθεί στη δουλειά μου κι είχα σταματήσει ν' ανησυχώ για νέους βομβαρδισμούς και χαλασμούς. Εξάλλου, είχαν διαβεί οι ώρες, και τίποτε άσχημο δεν είχε συμβεί μέχρι τότε, επιπλέον, είχε φέξει για τα καλά, και πάντα το φως της μέρας, μαζί με τα σκοτάδια της νύχτας, διαλύει λιγάκι και τα σκοτάδια της ψυχής.

Ξεπλένω τα χέρια μου με οινόπνευμα και βγαίνω στο μεγάλο μπαλκόνι του τετάρτου ορόφου, αέρα καθαρό να πάρω, λίγο να ξανασάνει το μέσα μου, μπουκωμένο και βαρύ από τις διαπεραστικές οσμές των δωματίων που θυμίζουν πόνο και θανατικό. Ρίχνω το βλέμμα μου πρώτα στα δυτικά όπως και πρωτύτερα, τα αστέρια έχουν από ώρα χαθεί, καπλαντισμένος ο ουρανός μας με τα χρυσορόδινα της αυγής, μήτε πουλί

* Αγρινό λέγεται το χαρακτηριστικό κερασφόρο κατοίκι της Κύπρου, σύμβολο παλαιότερα της Cyprus Airways.

πετούμενο δε χαλάει τη γαλήνη της νιόφερτης μέρας. Παίρνω βαθιές ανάσες καθησυχασμένη, ύστερα στρέφω το βλέμμα μου προς τα βορινά, κάποιες λίγες, ανάριες στήλες καπνού απ' τη μεριά των τριών τουρκομαχαλάδων, οι μάχες έχουν κοπάσει τις τελευταίες μέρες, οι Τούρκοι της Αμμοχώστου έχουν όλοι κλειστεί και ταμπουρωθεί μέσα στα ενετικά τείχη της παλιάς πόλης. Στη θάλασσα γυρνάει κατόπι το βλέμμα μου, θαρρείς και μια αόρατη κλωστή το σέρνει εκεί και τ' απιθώνει, στη βελουδένια ακτή, στ' ακύμαντα νερά. Ο απλωμένος ορίζοντας δείχνει θεσπέσιος από εδώ ψηλά, διάσπαρτα τα νησάκια μας, του Τζιέρι, η Καμήλα και το Όξω Νησί, σαν καραβάκια που αρμενίζουν ξέγνοιαστα. Είναι η ώρα που τα ξέφτια της νύχτας έχουν ολότελα χαθεί κι ο ήλιος ξεπροβάλλει καθάριος πάνω απ' το πέλαγος, ζωογόνος και χρυσοπόρφυρος, μου μαγεύει το βλέμμα, συνεπαίρνει την ψυχή μου, την εξαγνίζει θαρρείς, την ξαναγεννά.

«Ναι, ίσως έχει δίκιο ο γιατρός, ίσως όλα να είναι παρανοήσεις ή υπερβολές», μονολογώ σχεδόν με σιγουράδα, «ίσως σιμάχτηκα άδικα, μα πώς τη λέει και τη ματαλέει την παροιμία ο Σάββας μου, όποιος καεί στο χυλό, φυσάει και το γιαούρτι».

Τραβιέμαι πίσω, οι υποχρεώσεις μου τελείωσαν, κατεβαίνω κάτω στις αποθήκες, παραδίνω τις λίστες των ονομάτων και τις δοσολογίες των φαρμάκων, βγάζω τη νοσοκομειακή ποδιά μου και τραβάω για την έξοδο. Δυο-τρία αυτοκίνητα αραδιασμένα απ' έξω, πάλι καλά, πριν λίγες μέρες δεκάδες έφταναν κάθε ώρα και στιγμή, αυτοκίνητα πολιτικά γεμάτα τρύπες από σφαίρες, με τα τζάμια τους σπασμένα, με τα καθίσματα τους λουσιμένα στο άλικο αίμα των τραυματιών που κουβαλούσαν. Δυο-τρία μόνο κι αδειανά τώρα πια, ναι, είναι κι αυτή άλλη μια αισιόδοξη εικόνα, με ξαλεγράρει περισσότερο, και, ησυχασμένη, παίρνω την κατηφοριά, αφήνω στα δεξιά μου το σχολείο του Σταυρού και βγαίνω στην οδό Πλούτωνος.

*Ανοιγοκλείνω με βιάση τα βλέφαρά μου καθώς
συνέρχομαι απ' το χτύπημα. Το πρώτο που νιώθω
δίπλα μου, τα τρία αγόρια μου, ολάκερη η ζωή μου.*

«Μαμά...»

«Μανούλα...»

*Δυο φορές. Δυο φωνές. Λαθεύω. Θεέ μου, λαθεύω.
Δεν είναι ολάκερη η ζωή μου. Είναι λειψή. Μια φωνή
λιγότερη. Μια ζωή λιγότερη.*

*«Πού;» ουρλιάζω κι η ψυχή μου σκίζεται. «Πού είναι
ο άλλος γιος μου;»*

ΚΥΠΡΟΣ θαλασσοφίλητη, λιόχαρη. Μα δουλωμένη στους αποικιοκράτες. Όταν σημαίνει η ώρα, ο λαός της σηκώνεται ορθός, μόνος, ενάντια σε μια αυτοκρατορία. Πολεμάει κι ελπίζει. Πονάει και ματώνει.

Στις αγχόνες των Άγγλων πρώτα. Κι ύστερα κατάντικρου στον Τούρκο. Τον εισβολέα που πνίγει στο αίμα το νησί, εκείνο το μαύρο καλοκαίρι του '74. Το καλοκαίρι των νεκρών, των αιχμαλώτων, των ξεριζωμένων, των χιλιάδων αγνοουμένων.

Της Μαρίτσας που απόμεινε με μια άδεια, ορφανεμένη αγκαλιά. Της Ελένης που αρνιέται να μαυροφορεθεί, γιατί δεν της παράδωσαν ένα κορμί να το μοιρολογήσει. Του Βαγοράκη που στέκει ολημερίς με τη φωτογραφία ενός χαμένου πατέρα κρεμασμένη στο άγουρο στήθος του. Του Νίκου, του Ανδρέα, του Μάρκου, εικόνες ασπρόμαυρες μπρος σ' αναμμένα καντήλια.

Άντρες, γυναίκες, παιδιά, αδέρφια μας στην Κύπρο.

Αυτό είναι το δίκιο και το δάκρυ τους.

Αυτός είναι ο αγώνας τους.

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ

psychogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 30125